

ASPECTE TEORETICE DE FORMARE A COMPETENȚELOR DE AUTOEDUCAȚIE LA ELEVII DIN CLASELE PRIMARE

Larisa CUZNEȚOV, dr. hab., prof. univ.

Natalia POPA, lector

Summary

The study provides some theoretical landmarks on self-education. Self-education is a process of awareness of the need to develop the own personality, recovery of creative potential through extra an additional effort directed to reunification of all positive qualities of personality. It was analyzed the following aspects: self-knowledge, self-assessment, self-modeling, self-discipline, self-regulation and self-overcoming.

Dumitru Salade definește autoeducația ca activitate conștientă, intenționată, pe care un individ o desfășoară pentru formarea sau desăvârșirea propriei persoane. *Autoeducația se deosebește de educație, în primul rând, prin poziția subiectului în raport cu obiectul. Subiectul este și obiectul educației* [15, p.41]. Paul-Popescu Neveanu în *Dicționarul de psihologie* definește autoeducația ca *proces de formare a propriei personalități și conduite conform unor modele și cerințe și în baza unor eforturi personale. În autoeducație individul este în același timp subiect și obiect al educației* [13, p.77]. Ioan Comănescu consideră că, în sens larg, autoeducația include întreaga gamă a influențelor autoformative; în sens restrâns, este munca individuală cu sine însuși în scopul automodelării unor capacități intelectuale, a unor sentimente, atitudini și trăsături de personalitate. În viziunea autorului, autoeducația este propulsată din interior [6, pp.33-34]. Andrei Barna definește autoeducația ca activitate a ființei umane desfășurate în scopul perfecționării propriei personalități [2, p.31]. Steliana Toma consideră autoeducația ca fiind *activitatea conștientă, constantă, sistematică, direcționată spre perfecționarea propriei personalități, scop ales pe baza unei decizii personale de autoangajare și depunere a unui efort propriu* [13, pp.20-21].

E. Macavei consideră importante cinci componente sau direcții ale autoeducației: cunoașterea de sine, evaluarea de sine, diagnoza și decizia, formarea și transformarea de sine.

Cercetările din domeniul științelor educației [1; 2; 6; 12; 15 etc.] arată că acțiunile de autoperfecționare asupra propriei persoane sunt complexe: automotivare, automodelare, autoformare, autodezvoltare, autocontrol, autodisciplinare, autoconducere, autocorecție, autoreglare, autorealizare [13]. Evident că autoeducația conține și acțiuni cu tentă negativă ca, de exemplu, autoînvinovățire, autopedepsire, autodisconsiderare.

Reușita în procesul de autoformare, autotransformare, autoperfecționare depinde de mulți factori externi (mediu familial, școlar, grup de prieteni, profesional, context social-politic și cultural) și, mai cu seamă, de factorii interni (capacități, aspirații, atitudini). Devenirea individului ca personalitate este evaluată de marea majoritate a cercetătorilor [1; 2; 3; 4; 7; 9 etc.] prin cele trei componente: nivelul aptitudinilor și capacităților, nivelul aspirațiilor și nivelul de realizare. Coeficientul de personalitate are ca indicatori: gradul de dezvoltare, gradul de integrare și gradul de flexibilitate. În concluzie, devenirea individului ca personalitate este un proces complex, sinuos, dependent de numeroși factori. În esență, devenirea personalității poate fi rezumată prin ideea lui G. Allport [1]: fiecare om este ca toți ceilalți, este, ca unii, este ca niciunul. Unicității genetice, biopsihice i se asociază unicitatea destinului, realizării și împlinirii, recunoașterii sociale. Capacitățile biopsihice (vitalitate, sănătate, senzorialitate, memorie, gândire, imaginație, sentimente și pasiuni, deprinderi și aptitudini, voință) constituie temeiul performanțelor autoformative. Aspirațiile modelează așteptările (expectanța). Punerea în practică a proiectelor, respectarea programelor întocmite și finalizarea lor depind, în mare măsură, de forța și consistența motivației, de atitudinile și voința persoanei [Apud 8].

Jean Piaget atribuie voinței rolul de *reglaj al reglajelor*. Datorită voinței se formează, se perfecționează și se corectează deprinderile și atitudinile, se țin sub control emoțiile și sentimentele, se evadează din stări de dezamăgire, disperare, se anulează obsesiile. Voința, cu calitățile ei: forța, perseverența, stăpânirea de sine, este solicitată în lupta cu sine, pentru autodepășire, pentru autoredresare. Capacitatea de a voi, de a ști ce vrei mobilizează eforturile pentru reușită, pentru a rezista în fața obstacolelor, a le ocoli sau a le învinge. Lupta cu sine pentru luarea deciziilor, hotărârea de a începe o acțiune, tenacitatea de a o desfășura și perseverența de a o finaliza sunt dovezi ale eficienței competiției cu sine și cu alții [11].

Odată cu înscrierea copilului la școală, apar o serie de factori noi: învățătura, viața în colectivul clasei, lărgirea și diversificarea relațiilor sociale ș.a. Acțiunea acestor factori poate fi folosită în pregătirea școlarii pentru autoeducație. Aceluiași scop îi pot servi și preocupările la care sunt antrenați elevii în procesul educației formale, nonformale și informale – participarea la diferite forme de activități sportive (tenis, gimnastică artistică, atletism ș.a.), artistice (muzică, balet, pictură ș.a.), activități practice, desfășurate în cadrul cercurilor din școală sau din afara acesteia [3].

Pe linia pregătirii individului în vederea autoeducației se impune ca, paralel cu consolidarea deprinderilor existente, să ne preocupăm și de formarea celor specifice muncii intelectuale (de învățare). Unele dintre acestea sunt similare celor

deja amintite (păstrarea poziției corecte în bancă și la masa de lucru, menținerea în ordine a obiectelor școlare), putând fi ușor transferate la noua situație. Altele sunt specifice activităților școlare, cum ar fi: pregătirea, înainte de a se apuca de lecții, a tot ceea ce este necesar astfel încât să nu se mai distragă apoi de la activitatea dominantă; să-și facă temele la orele stabilite de regimul zilei, mai întâi să învețe, apoi să efectueze temele scrise; să se controleze, comparând rezultatul cu un model ș.a. [6].

În educația școlarului mic pentru formarea deprinderilor de autoeducație se recomandă să acționăm, la început, prin cerințe ferme, prin îndemnuri și convingeri. Treptat, îndemnul, dispoziția se interiorizează; comanda devine autocomandă, acțiunea, efectuată la început cu sprijinul învățătorului sau al părinților, este apoi executată independent, devenind autoexersare, iar sarcina executată la îndemnul educatorilor se transformă în autosarcină, controlul, în autocontrol etc. [13].

Spre deosebire de adulți, la care formarea deprinderilor volitive este legată deseori de învingerea unor mari dificultăți și obstacole, de înlăturarea unor deprinderi și obișnuințe vechi, la copii, acestea se formează mult mai ușor, cu un efort mai redus. Experiența arată că atunci când sunt ajutați, îndrumați cu tact și răbdare, deprinderile se formează nu numai fără dificultăți, dar chiar cu plăcere. O atenție deosebită vom acorda exersării lor sistematice, zi de zi. În caz contrar, ceea ce s-a clădit timp de luni și ani de zile se poate distruge într-o perioadă foarte scurtă [9; 12].

Formarea deprinderilor morale și volitive, a spiritului de disciplină și organizare a activității, care stau la baza autoeducației, începe din primii ani de viață ai copilului. La vârsta școlară mică se recomandă formarea voinței să înceapă de la deprinderi simple de viață, apoi să treacă la cele complexe, legate direct de munca școlară. Cu cât elevul este mai mult rămas în urma sub aspect educativ (lipsit de voință, dezorganizat, indisciplinat), cu atât este mai important ca procesul de automodelare să înceapă cu sarcini și exerciții mai simple, mai ușoare, chiar sub formă de joc sau cu elemente de joc.

În scopul respectării cerințelor impuse de exercițiile efectuate se recomandă ca elevii să fie ajutați și stimulați de unul dintre membrii familiei, mai ales în momentele dificile. Nevoia de stimulare, de apreciere pozitivă, de satisfacție și bucurie, necesare oricărei ființe umane, este resimțită puternic la vârstă școlară mică. Încurajați de reușită, elevii tind să valorifice la cote superioare potențialul lor fizic și intelectual, nu numai în procesul instruirii și educației, ci și în cel al autoeducației.

Cercetătorii din domeniul științelor educației [1; 2; 3; 6; 8 etc.] susțin că rolul exercițiilor amintite nu se reduce la dezvoltarea voinței și formarea deprinderilor

de autoorganizare necesare oricărei activități. Ele îndeplinesc și o importantă funcție psihologică – creează permisele bucuriei succesului. Formarea deprinderilor relativ simple, realizabile într-un timp scurt, permit înregistrarea și măsurarea exactă a performanțelor (a succeselor și insucceselor). Exercițiile sistematice permit constatarea unor progrese în comportarea copiilor. Cunoașterea succeselor reprezintă un gen de conexiune inversă care generează sentimentul satisfacției, întărește încrederea în forțele proprii, stimulează elevii spre abordarea unor sarcini mai complexe în procesul educației de sine.

Individul uman, în formarea personalității, este condiționat de trei categorii de trebuințe fundamentale. Acestea sunt: *trebuințele de dependență*, *trebuințele de independență* și *trebuințele de interdependență*. În diferite perioade de vârstă ele au ponderi diferite, se interferează și se intercondiționează. După naștere, în primii ani de viață, copilul este dependent de îngrijirile mamei, afecțiunea și atenția ei. Inițierea în cunoașterea realității, în adaptarea la condițiile reale, deprinderea comportamentelor (alimentar, odihnă, joc, învățare) se face sub influența adultului-educator. Primele modele culturale tot adultul le oferă, mai întâi părinții, apoi pedagogul și alte rude. Instruirea în grădiniță și în școală este dirijată, condusă, efectuată, de asemenea, de educator. Bazele cunoștințelor, abilităților și deprinderilor, a atitudinilor și a autoeducației se pun în relația de intercomunicare copil-adult/educator.

Schimbările sociale obligă individul să se adapteze, să se integreze diferitelor forme de comunitate, să adopte roluri, funcții și poziții sociale. Progresul științific, tehnic, cultural sunt provocări ce solicită permanente adaptări. De aceea, individul/grupul trebuie să învețe mereu, să fie receptiv și reflexiv la nou, la schimbare, să-și perfecționeze relațiile de comunicare cu alții, să construiască noi tipuri de relații, să cunoască și să se folosească de oportunitățile educative oferite de comunitate. Pentru a face față cerințelor sociale de menținere și consolidare a securității personale, omul trebuie să învețe continuu. Deschiderea pentru învățarea continuă, pentru educația permanentă nu anulează, ci valorifică zestrea autoeducativă. De fapt, exprimarea de sine, realizarea de sine pe toate planurile (familial, personal, profesional, civic, politic) este rezultatul articulării educației-autoeducației și educației permanente, convergenței factorilor educativi [4; 5; 7; 9 etc.].

În opinia mai multor cercetători [1; 2; 3; 4; 6; 9; 13], în instituțiile de învățământ, la toate nivelurile, se creează condiții favorabile de motivare și orientare a copilului spre autoeducație. În grădiniță și în clasele primare este foarte evidentă tendința copiilor de a-și imita educatorii și dacă aceștia sunt concentrați pe autoperfecționare – elevii au modele pozitive, demne de urmat. Se știe de ce

autoritate, respect și dragoste se bucură educatoarea în grădiniță și învățătorul în școală. Pe măsură ce se maturizează copilul și devine elev, el se face mai selectiv și critic în aprecieri. Planurile, programele, sistemul de organizare a procesului de învățământ creează temeiul mediului de învățare școlară și pregătește fundamentul practic de lansare în una din cele mai importante și originale activități umane – autoeducația, care stă la baza autoperfecționării și constituirii eficienței personale.

Școala are un rol esențial în devenirea socială a individului, are responsabilitatea și competența de pregătire pentru viața a tinerei generații, însă unele imperfecțiuni și deficiențe ale școlii (curriculum dificil, management financiar și al resurselor umane inefficient etc.) contribuie la crearea unor dificultăți în dezvoltarea și maturizarea elevilor.

Formarea conștiinței de sine ajunge la un nivel de maturizare adecvată atunci când educația realizată a fost calitativă și atunci se conturează interesul pentru propria persoană. Autodefinirea este urmarea cunoașterii de sine ce se concentrează asupra răspunsurilor la întrebările: *cine sunt? cum ar trebui să fiu?* Individul își construiește pentru sine și pentru alții modele, criterii de evaluare, scenarii de analiză și autoanaliză. Începând cu 7-8 ani, mai activ către 10-12 ani, copilul își creează filtre de percepere și asimilare a informațiilor, mecanisme de gândire inductivă, deductivă și analogică, mecanisme de acțiune voluntară, de raportare afectiv - motivațională, sisteme atitudinale. Cunoașterea de sine este temeiul intervenției de modelare, de autodepășire, de corectare a defectelor și deficiențelor, de perfecționare a calităților, după modelul aspirațiilor și idealului [4].

În acest context trebuie să fim conștienți de faptul că începutul și eficiența autoeducației copilului depind de calitatea educației primite, de modelele adulților (mediu) și de factorul ereditar.

Părinții, învățătorii sunt cei care formează deschiderea interesului pentru sine, sunt mijlocitorii ce inițiază contactul cu lumea și cu propria persoană. Cunoașterea de sine nu este posibilă fără oglindirea în alții, fără îndrumările altora. Actele, faptele modelate interior se raportează la cerințele și exigențele sociale. Ele sunt sau nu sunt acceptate, recunoscute și recompensate. Individul are libertatea de a opta, de a alege oportunitățile oferite de comunitate. Comunitatea îi oferă cadrul și mijloacele de a se perfecționa (moral, profesional, cultural, politic), de a-și mări nivelul de competență, i se oferă șansa și, în același timp, este determinat să învețe continuu, să se supună strategiilor și acțiunilor de educație permanentă [7].

Examinarea reperelor teoretice cu privire la autoeducație ne-a dat posibilitatea să conchidem că, pentru ca elevul de vârstă școlară mică să se transforme din obiect al educației în subiect – actor al propriei formări, sunt absolut necesare

modele demne și acțiunile educative de dezvoltare a competențelor de autoeducație atât în cadrul familiei, cât și în cel școlar.

Bibliografie

1. Allport, G., *Structura și dezvoltarea personalității*, EDP, București, 1991.
2. Barnă, A., *Autoeducația: Probleme teoretice și metodologice*. EDP, București, 1995.
3. Calaraș, C., *Cultura autoeducației elevului*, Primex-com SRL, Chișinău, 2010.
4. Ceanușu, V., *Autocunoaștere și creație*, Ed. Modernă, București, 1983.
5. Chelcea, S., Chelcea A., *Din universul autocunoașterii*, Editura Militară, București, 1995.
6. Comănescu, I., *Autoeducația - azi și mâine*. Oradea: Editura Imprimeriei de Vest, 1996.
7. **Dave, R., *Fundamentele educației permanente*, EDP, București, 1991.**
8. Macavei, E., *Pedagogie. Teoria educației*, Aramis, București, 2002.
9. Pavelcu, V., *Cunoaștere de sine și cunoașterea personalității*, EDP, București, 1982.
10. Neveanu, P. P., *Dicționar de psihologie*, Ed. Albatros, București, 1978.
11. Payot, J., *Educarea voinței*, Ed. Aldo Press, București, 2012.
12. Salade, D., *Dimensiuni ale autoeducației*, EDP, București, 1998.
13. Toma, S., *Autoeducația. Sens și devenire*, EDP, București, 1983.
14. Кочетов, А., *Организация самовоспитания школьников*, Минск, 1990.